

244 A százéves Budapest

Óbuda, Buda és Pest jelentőségét és fejlődését jórészt központi fekvésének és a Dunának mint ősi természetes vízi útnak köszönheti.

A három város, később az egyesített Budapest a dunai hajózásban mindenkor jelentős szerepet játszott. A magyar tengerhajózás megeremtésében, fejlesztésében, vagy ha a mostoha körülmények úgy hozták, életben

Domborműsorozat a kapu vonalában levő torony díszítésére

tartásában is fontos feladatot töltött be. E tények ismeretében önkénytelenül felvetődik a kérdés, milyen tárgyi emlékei maradtak fenn ennek? Induljunk sétára.

Városnézésünket a Vigadó téren kezdjük, a MAHART-székházzal. Eredetileg az MFTR székházának épült. Tervezője az irodalépilet hajózási jellegét azzal kívánta kihangsúlyoz-

ni, hogy az emeleti erkélyeket stilizált rostorumokkal (gálya, orrész) delfinekkal, nereidákkal, hullámokkal, stb. díszítette. Különös figyelmet érdemel a kapu vonalában levő torony díszítésével szolgáló domborműsorozat. Hét táblából áll és mindegyik tábla a hajós mesterség egy-egy mozzanatát illusztrálja. A dombormű legjobban a téren álló hősi emlékmű lábazaról látható.

Vigadó térről a Lánchíd felévesszük utunkat. A sétány egyetlen háztömbjén, emléktáblát találunk, melyet a Tanácsköztársaság idején, az ellenforradalmi monitorok támadásakor helytálló vöröskatonák emlékére állították. Tovább haladva a híd előtt, de az alsó rakparton, bástyaszerű építmény tűnik fel, párja a hídon túl az Akadémia előtt látható. A két bástya közötti rész volt az első kőből épített pesti rakpart. A Lánchíddal egyidős. A két bástya csupán díszül szolgált és a hatalmas lobogótartó árbc talapzatát képezte.

Az Akadémia előtt áll Széchenyi István szobra. Szerepe a magyar belvízi és tengerhajózásban közismert. Etre a tevékenységre utal a szobor mellélakalja, Neptunus. Az Akadémiától az Engels térre megyünk, ahol a Danuvius szökőkutat tekinthetjük meg. A szobor főalakja töprengő, arccal az egykori Anker biztosító épülete felé néz és hátat fordít a Dunának. Az Anker biztosítónak ugyanis, bár nevét a horgonytól vette, a hajózáshoz kevés köze volt, viszont a Dunának, melynek hátat fordít annál több. Utunkat innen a Martinelli téren át a Városháza felé vesszük. A Városháza egykor az invalidusok (rokkantak) házának készült. A Városház utcai díszes kapu két oldalán az egyes

fegyvernemeket szimbolizáló domborművek láthatók. Ezek közül egy a haditengerészetet ábrázolja.

A Városházától az Erzsébet-híd felé haladva vessünk egy pillantást a Ferences templom oldalán elhelyezett árvízi hajós Wesselényi Miklós-domborműre. Wesselényi Miklós nem csak mint árvízi hajós, hanem mint a

A Margit-híd pillérei evezős gályákat mutatnak

magyar hajózás fejlesztésében aktív résztvevő is nevezetes.

Az Erzsébet-híd ősi átkelőhelyen épült. Már a rómaiak ennek az átkelőhelynek védelmére castrumot építettek. Az Erzsébet-híd építésénél és újjáépítésénél az átkelőhely nagy forgalmára jellemzően számos tárgy került elő a Dunából. A belvárosi templom déli tornya is a castrum egyik bástyájára épült. Erdemes a templomba is betérni, mert a bal oldali szentély felőli első oldalhajójában a falon egy latin nyelvű síremlék szerű táblát találunk befalazva, melyet Beniczki István és felesége emlékére állítottak, akik Singapore előtt 1902-ben hajótörést szenvedve életüket vesztették.

A Belgrád rakparton, a Szabadság-híd felé folytatjuk utunkat. A parton a nemzetközi hajóállomást elhagyva a vízirendészeti őrs házában egy modern, több alakos dombormű ragadja meg tekintetünket. Az egyik domináló alak a tengerész, aki a vörös lobogót viszi. A Tanácsköztársaság idején a haditengerésztől visszatért matrózok bátorságukkal és aktívításukkal kitűntek, ezért a Tanácsköztársaság emlékére készített műveken többször is szerepelnek, így a Mező Imre úton felállított Fegyverbe kiáltó is tengerész. Rövidesen elérjük sétánk során a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem épületét. Az épület eredetileg vámháznak készült. A Dimitrov tér felőli oldalon levő értékes domborművek közül a Danubiust ábrázolózt nézzük meg. Figyelemre méltó a Dunára néző a tiz oszloptól tartott középkerékly és azon a tiz allegorikus szobor közül a hajóst ábrázoló.

A Szabadság-hídon át a Gellérthegy alatt térjünk vissza az Erzsébet-híd budai hídfőjéhez. Itt állt valamikor a Gellért-kápolna, mely Gellért püspök mártírhalálának helyén épült. A hely és a Gellért-legenda azért érdekes számunkra, mert ide kötődik az első magyar dumai hajós (révész) nevének ismerete, aki a legenda szerint Mutmér volt.

Az Erzsébet-híd és a vár között terület el

az egykori Tabán. Tabán régen elsősorban a rác hajósok, valamint az idegen nemzetiségű kétes hírű hajósok tanyája volt. A vár alatt elhaladva — az Ifjúsági Park északi végénél kezdődött a vár hadikikötője. A budai várat ábrázoló metszetekről jól azonosítható a várból a Dunára merőlegesen lefutó és ma is fennálló két védőfal, melynek célja a hajók védelme volt. Innen indult el II. Lajos mohácsi csatavesztése hírére is a királyné parancsára az a néhány gálya Esztergom felé, amely a királyi kincseket szállította, de innen indultak el az utolsó budai basa kincseit és háremét menekítő gályák, amelyeket Budafok táján a huszárok elfogtak. A Lánc-hidat elérve érdemes az alsó rakparton az 1647 folyamkilométert jelző táblát megkeresni.

A Vízivároson Ikeresztülhaladva, a Batthyány teret érjük el. Egykor a Lánc-híd megépülte előtt révátkelőhely és fontos kikötő volt. Innen már jól látni a Margit-hidat. A Margit-híd pilléreinnek művészi kiképzése, hajózási szempontból is érdekes. Az eredeti pillériképzések mind az északi, mind a déli oldalán evezős gályákat mutatnak.

A Mártírok útja és a Margit utca sarkán levő postahivatalba is tekintsünk be. A falakat díszítő postai szállítóeszközöket ábrázoló rézdomborítások között bizonyára feltűnik egy igen jól sikerült tengeri vitorlás hajó.

Ha Óbuda felé vesszük utunkat feltűnik, hogy számos hajózással kapcsolatos utcanévet találunk, mint pl. Evező, Ladik, Dereglye stb. Érdemes néhány sírrelékről is említeni. Az óbudai temető első körüdjénél van Schmidt Pál sírreléke, a híres ötárbócos Potosi-t ábrázolja, amelyen mint kereskedelmi tengerész szolgált. A Farkasréti temetőben Kvassay Jenő kikötői motívumokkal (kikötőblokkok, -karikák stb.) díszített sírja utal egykori foglalkozására.

Az Árpád-hídon hagyjuk el Óbudát, de a hídról vesszünk egy pillantást a magyar hajóépítés két, ma már történelmi helyére, az óbudai hajógyárra és az újpesti öbölre. Az újpesti hajógyártás történelmi értékelését igazolja, hogy Újpest város címere az egyesí-

tés előtt vörös mezőben arany horgony volt.

Az Árpád-hídról a Marx térre mehetünk, ahol a Zrínyi Nyomda melletti ház stukkó díszítése allegorikus hajózási képet mutat. A Marx térről a Rudas László utcán, a Lenin körülig sétálva, a sarkon álljunk meg és a postával szemközti ház toronydíszítését figyeljük meg. Többek között egy horgonyos címet tartó oroszlánt látunk. (A díszítés a ház egykori funkciójára utal.) Utunk folyta-

A Városház utcai díszes kapu egyik domborműve

tásában itt választanunk lehet, vagy a Keleti pályaudvarra megyünk át és megtekintjük a pályaudvar indulási oldala előtt álló Baross-szobrot, melyet a magyar közlekedés nagy és keménykezű miniszterének állítottak. A szobor talpzatát tetteit és eredményeit megörökítő domborművek díszítik, egy a gőzhajózást és a Vaskapu-szabályozást ábrázolja. Vagy, ha időnk engedi, előbb a Szabadság teret keressük fel. A Szabadság tér északnyugati szektorában áll a Partizán Szövetség központja. Az épület eredetileg a Magyar Adria Tengerhajózási Rt székházának épült. A magyar hajózás egyik legszebb emléke. Frontján a tengerhajózást jelképező horgony és kötelek között az Adria emblémája, az aranyozott „A” betű jól látható. Az erkélyeket itt is rostrumok díszítik. A belső freskókat Lotz Károly készítette. A tér túlsó oldalán, a Magyar Nemzeti Bank épületét — a főkaputól jobbra — emeletmagasságú föniciái gálya és annak rakodását ábrázoló dombormű díszíti.

Sétánkat mi itt befejezzük, bár volna még Budapesten mit megmutatni. Például a Margitszigeten három város egyesítésének centenáriumára emelt emlékmű belsejét, melyben számos hajózással utaló tárgy vagy jelkép található. Sétánk teljességre nem törekedett, de talán alkalmas volt arra, hogy az érdeklődést Budapest hajózási emlékei iránt felbressze.

Dr. Zsembery Gyula

(A szerkesztőség szívesen venné, ha az olvasók által ismert, de itt nem említett budapesti hajózási emlékekre — a múzeumi emlékeken kívül — felhívnák a figyelmet.)

hajózási emlékei

Emeletmagasságú föniciái gálya a Magyar Nemzeti Bank épületén

